

A ROVÁSÍRÁS JÖVŐJE

(Elhangzott SzVT, Soroksár, 2000 június 24-én)

Tisztelt Világtalálkozó, kedves barátaim!

1. Előadásom címe: "a rovásírás jövője". De adhattam volna azt is, hogy a "jövő rovásírása". Voltaképp mindegy, mert arról szeretnék beszélni, hogy milyen lesz a rovásírás, mi lesz a rovásírás a jövőben; illetve *lesz-e rovásírás egyáltalán a jövőben*. Én mindenesetre szeretném, *ha lenne*; és azt szeretném, ha az működni is tudna, és a jövőben *elfogadott írásfajta* lenne.

A rovásírást és főleg a történetét nem kívánom részletezni, gondolom, az itt hallgatók mind ismerik ---- többé-kevésbé. Az előző előadásokban is meg-megemlétték néhányan, mint nemzeti kulturális örökségünk részét, és különféle utalások is estek az eredetére nézve. De most nem a múltjáról lesz szó, hanem arról, hogy lesz-e *jövője*. Úgy is mondhatnám, hogy a színes történetek hallgatása helyett kissé *a tettek*, de legalábbis *a gondolkodás mezejére* szeretném a figyelmet terelni.

Mert azt is tudjuk mindannyian, hogy a rovásírásnak azon kívül, hogy van és olykor emlegetik, meg mindenféle szép történeteket, meséket regélnek róla, *jelenleg valójában nem sok szerepe van az életünkben*.

Nem arra gondolok most, hogy nem tudnak vagy hallottak róla valamit is, esetleg talán többet is, némelyek le is tudják írni a betűket vagy a nevüket, bár kibetűzni már annál nehezebben; sőt a rovással való foglalkozás a legtöbb esetben *rejtvényfejtés*, amikor ki így, ki úgy olvassa, értelmezi a nehezen felismerhető írásokat... ákombákomokat!. Mindennek több oka is van. Ezek között az egyik, amiről szeretnék szólni: a jelenlegi *rovásírás használhatatlansága*.

Nem is arra célok, hogy *túlzó hívek* számára *csak az* a rovás(írás), amikor (...van ilyen ismerősöm is, aki hátán tegezben virágágyásba szúrható vékony támaszrudacsákkal járkál notesz helyett, meg szőlőmetsző késsel, mert *ő bizony* olyan "igazi szittyva", hogy plajbászt, golyóstollat nem vesz a kezébe!....) kis négyszögletűre, sőt igazándiból(!?) hatszögletűre (mint a ceruzák!) faragott, kis fapálcikákra bicskával, "bal kézben tartva a botot, jobban a kést" rituálisan "csakis jobbról balra haladva", majd sor végén az előírásoknak megfelelően (többféle ilyen elképzelés szerint is) forgatva "*rójuk*" a betűket, sőt a betűösszevonásokat, a beavatottak zsargonjában: a *ligatúrákat*, merthogy abban van *a virtus!* Nos, ez a *művészet* valóban nem művelhető könnyedén, de még papíron golyóstollal is elég "macerás".

És ha le is gyártottak valami feljegyzést, a visszaolvasás fáradtságos, a sorok tömörsége, a betűk haladása, esetleg fejreállítottsága, a sorvezetés iránya miatt, s végül maga a szó felismerése is egy-egy újonnan látott szöveg (tehát nem a magunk megszokott modorosságai) esetén, különösen a "kötelező" betűkihagyások és egymásrahalmazása miatt. Bizony ez *titkosírásnak* (pl. cserkészek örsi elfoglaltságai, szerelmeslevél stb.) elmegy, de lehetne-e pl. újságot olvasni így?

2. Pedig a *jövőnek* ilyen, pl. akár *újságírásra is alkalmas írásfajta*ra van szüksége! Erre gondoltam célozni a címadással is. A rovásírás egy méltatlanul háttérbe szorított, kellően ki nem használt, *ki nem művelt nemzeti kincsünk*, amelynek *komoly szerepe lehet(ne)* azon túl is, hogy a tanár el ne tudja olvasni a számtanórán küldött fontos üzenetet. (Ez is gyenge magyarázat: ma már "jobb helyeken" a tanárok is tanítják, egyre inkább, s csak azért böngészik nehezen, mert ők sem használják, legfeljebb "ünnepi" alkalmakkor, meg már régen voltak cserkészek vagy szerelmesek...).

Pedig *hihetetlen nagy jelentősége* van (lehetne!) *nemzeti kultúránkban*, öntudatunk fejlesztésében. A Szittya Világtalálkozó célja, hogy a nyomasztó politikai helyzetben megmozgassa a magyar szíveket és agyakat (agyakat kellene főleg!) a túlélés érdekében, a "nemzethalál" megelőzésében. Ebben a harcban, amelyben nem csupán a tényleges testi megsemmisülés, sőt ma már inkább a szellemi felörlődés, illetve beolvadás a közelebbi veszély, csak öntudatunkra és nemzeti jellegünk megőrzésére számíthatunk, mint fegyverekre. Nem akarok a "globalizációra", a népek, nemzetek megszüntetésére és a vegyes, kevert, jellegtelen "fogyasztó" tömegek kialakulására kitérni, ezek ismert fogalmak előttünk. *Ebben a jövőben*, ami vár az emberiségre, csak *minőségi nemzeti kultúrák* tarthatják meg a népeket saját valóságukban, az emberiséget *az emberi színvonalon*.

Mi lesz pl. az "Egyesült Európa" országhatárok és állami szervek nélküli egyentársadalmában, amikor mindenfelé "szabadon áramlik az áru, a szolgáltatás, a tőke, a munkaerő", no és a "fogyasztói magatartás" (ez utóbbi a kultúra és erkölcs helyett), és csak vállalkozások meg "hobbyk"-ra épülő "civil szerveződések", legjobb esetben közhasznú társaságok jelentik a belső szerkezetet, *mi lesz az, ami emlékeztetni fog még* ---mondjuk: Európa közepén, a Kárpát-medencében--- az elmúlt ezer (és egyszáz, legalább!) évben *létezett magyarságra?*

Közigazgatás? ---- aligha, az egyen-európai "regionális"! Kereskedelem? ---- hát egyenletes üzlethálózat mindenhol; a tulajdonlás? ---- minden a bankok és a nemzetközi (a "multi") nagy cégek kezében; pénz? --- az "euró"! Viselet: nemzetközi divat, zene: "világzene!", nyelv: ?? . Nos, talán *még nem* az egyen-európai kutyulék, amely az angol(?) valami tovább(?) fejlődött változata... (legalábbis egyelőre)! Hát, azt hiszem, még a *nyelv* (egy darabig legalábbis) még megőrzi a népeket, meg a *közös történelmi* tudat(?) emléke (vajon meddig?), talán még a közös leszármazás, valamicske családi kapcsolat, talán-talán a *zene* (legalábbis, nekünk magyaroknak még van saját *nemzeti hagyományaink* e téren...); s talán még más is. Merthogy csak a legfontosabbakat említem. De, *ezek után még* jöhet(ne) egy újabb jellegzetes, feltűnő(!) nemzeti bélyeg, amelyről egymásra ismerhetünk: és ez a *nemzeti írás: a magyar rovásírás!*

3. *Nemzeti írás??* Micsoda furcsa fogalom ez az "egységes" (latinbetűs) Európában? Létezik egyáltalán ilyen? Nos, *Nyugaton nem*, ott mindenki(!) latinbetűs (még a sokat emlegetett "óír abc" is egy kora-középkori, kolostori latinbetűs írásmodor, de a német "gót betűk" is!). Viszont Európa keleti felén még vannak "nemzeti írások". (Persze, a nem-európai kultúrák egy része is még nem-latinbetűs: arab, kínai, indiai, stb.; bár a frissebb népek arrafelé is hamar "áttértek".) De (a keletibb) Európában még szokásban van ---egyes népeknél--- egy-egy *helyi ábécé*, betűrendszer alkalmazása.

Például: a *görög írás*; a nagymúltú európai kultúrnép (amelyre még Nyugat is felnéz és őseiként emlegeti, illetve majmolja) fényes hagyatéka. A mai újjörög népnek (nyelvnek) a történelem viszontagságai miatt (már) nem sok köze van az ógöröghöz, de amikor a XIX. században angol-francia segédlettel újralfeltámadt, csak előkapták távoli őseik elfeledett (könyvekben élő) kultúrnyelvét s vele *írását*, s ma már szentségtörésnek számít megkérdőjelezni tettük jogosságát. A mai görög főleg az ógörögből elégíti ki idegenszükségleteit és nyugodtan írhat hazájában *görög betűkkel* (leszámitva a kereskedelmi eredetű latinbetűs behatást).

De a másik: a *cirill írás!* Amely nem annyira nemzeti, mint inkább "vallási írás", merthisz a (görögön kívüli) görögkeleti, azaz "pravoszláv" népek *közös írása*, némi és hangsúlyozott *nemzeti jelleggel* (helyesírás, saját kiegészítő betűk). Csak azért sorolom fel őket, hogy lássuk: nem ellentétes az "európaisággal" a nem-latin betűsor: bolgár, macedon (1950 óta "önálló"), szerb, orosz, ukrán, belarusz (és a "moldován" 1945 óta)! Nemrégiben (csak 130 évvel ezelőtt)

közjük tartozott ---miként levált testvére, ama fenti utolsó ma is--- a román is, a vallása folytán, történelmi természetszerűséggel. Csak a felfedezett nagy nyugati testvérekhez (francia, olasz, stb.) való dörgölözés és "európai voltuk" bizonyására hagyták ott az egyébként a keletibb szlávokra jellemző cirill betűket.

Nem véletlen persze mindez; és az is nyilvánvaló, hogy *vallási gyökerűek* ezek az eltérések, illetve helyi szokások. S az is érthető, hogy a magyarság a *nyugati keresztyénséghez* való csatlakozásakor került a *latinbetűs világba* (... és hagyta veszendőbe eredeti saját írásrendszerét!). Ám ez a beolvadás, az *ezen a téren is* végbemenő *beolvadás* vajon szükségszerű-e, végzetszerű-e?

Nem hiszem! Ha így *kell*ett volna lenni, bizony végleg *elveszett volna* a rovásírás. De --- sok balszerencse és annyi viszály során--- *csak megmaradt* és őrzi egykori önálló szellemiségünket és *lehetőséget nyújt* nemzeti, önálló jellegünk megőrzésére.

S hogy ez valóban így van, még két ---európai!--- példát hozok elő. Hisz, mondhatná valaki, egy jó "nyugati kultúrájú", hogy mindez igaz, de micsoda gyenge (bocsánat: ő mondja, nem én akarom sértegetni "szomszéd népeink nemzeti érzületét") kultúrák azok, amelyek cirill betűvel írnak itt körülöttünk, a magas nyugati színvonalhoz képest! S gondolom, fogják is mondani ténylegesen. Nem kívánom minősíteni az ilyen szemléletű elfogult emberek álláspontját, de értékelni sem tőlünk kissé idegen berendezkedések, szellemi teljesítmények színvonalát; inkább "semleges" tanúként még két mások által is *elismert* nemzeti kultúrájú nép példájára hivatkoznám: a grúzra, és főleg az örményre, Európa legperemén.

Bár az *örmény* népet ---földrajzi meg "gazdasági" szempontok alapján--- Ázsiába helyezi az átlag "európai", szellemi (s emögött: vallási!) tekintetben való idetartozásuk vitatását csak a nagyon alulműveltek merik megtenni. S mit látunk tehát (ismét írás dolgában)? Mindkét nép: a *grúz is*, örmény is, *saját külön nemzeti* (no és persze: egyházi, *nemzeti-egyházi* eredetű) *írásukat* használja, éspedig az örmény legalább ezeröttszáz év (a legendás zsoldáros Meszrop) óta. És érdemes megismernedni a nagy múltú, magas színvonalú örmény írásbeliséggel!

Vagyis, állításomat bebizonyítottam látom: *van rá példa*, hogy nemzeti írások többszáz évig fennálljanak s a nemzet lelkületének jelzői, kifejezői, hordozói legyenek. Vagyis léteznek nemzeti írásrendszerek, még Európában is; természetesen: a saját nemzeti, illetve különtudattal bíró népeknél. A pravoszláv szlávoknál ez a közös egyházi örökség, a görögnél a messzi múltbeli teljesítmény és egyházi folytonosság, de ugyanezt elmondhatjuk az örményről is, s nyomában jár a fiatalabb íráshagyományú grúz is. *Miért ne lehetne* tehát a *magyarnak is*, ennek a saját *külön fejlődésű, távoli gyökerű*, "Keletről" (a sztyeppéről, illetve Közép-Ázsia felől) idejött európaiasodott népnek *nemzeti írása*?

Természetesen: lehetne! *Lehet!* Csak meg kellene valósítani! Hisz itt van az *ősi hagyomány*, a legalább ezer-ezeröttszáz évre visszanyúló betűsorunk (még ha ismert emlékeink csak 500-800?-1000?? évesek is). Nem (cserkészidőtöltésnek) *gyerekjátéknak meghagyni*, mint ahogy ősi kultúránk más vonásai is a gyerekmondókák közé "leszállva" (egyébként jó helyen megőrződve) túléltek és élegetik éppen túl az idegen szellemi behatásokat. *Ki kell emelni* onnan, fel kell támasztani, *hétköznapi írássá* fejleszteni (újság, könyvek, utcai feliratok, plakát, számítógép-írógép, konyhai feljegyzések! stb.); no és hát: a latinbetűs, megszokott *mellé*, azt "kiegészítve", helyenként (ahol fontos!) felváltva, de mindenképpen általános *nemzeti tudatunkba* beépítve, *nemzeti jellemzőink egyikévé* válva!

4. Node, mindezt *hogyan?* Ezt szeretném részletezni, illetve *egy javaslatot* tenni, a magyarul érzők, gondolkodók számára. A *gondolkodást* most nyomatékka mondok, mert szép legendák, elképzelések a rovásírás terén is vannak már bőven. Épp ezért nem a rovás eredetére tenném a hangsúlyt, hanem bizony *a jövőjére*. Tehát nem arra, hogy --azelőtt, hogy az Aral-környéken megismertük--- a korábbi gyökerei Kína felé, vagy az Iráni-fennsík felé keresendők-e, hanem a még távolabbi ködös mítoszoktól műszaki józansággal elhatárolódva, de a középkori homályt sem két kézzel vagdalva, kizárólag századunk utolsó napjai és a huszonegyedik század során *alkalmazandó rovásírásra*, annak *gyakorlati kérdéseire*.

A múlt felé való *révedezések* a használat szempontjából akadályozóak, mert valamennyi egy-egy indok, *ürügy* lehet arra, hogy *ne váljék* olyan mindennapi életbeli, továbbá nemzeti jelleget árasztó, *nemzeti műveltséget hordozó írássá*, mint pl. ---ahogy láttuk--- a görög, az örmény és egyes cirill írású nép is.

(Még idézhetném, mint Európa-peremít ---zárójelben--- a hébert is, főleg annak *újhéber* változatát, amely azért érdekes a mi szempontunkból is, hogy több évszázados "zárdáélet" (zsinagógai, papi belső használat) után e század huszas éve során(!) ---igaz, erős nyelvújítással, de--- modern, és pedig *sokoldalú saját írású* nemzeti nyelvvé sikerült válnia ---- mondják róla az ismerői. Minthogy én nem vagyok járatos a berkeiben, részletesen nem hivatkozom rá; csak azt a levonható *történelmi tanulságát* emelem ki, hogy *a nemzeti önállóság és önérdekűség* jegyében lám, *ki akarták és ki tudták* fejleszteni a modern írásbeliségüket is. Hát, talán mi nem volnánk képesek ilyesmire?!)

Visszatérve a rovásírásunkhoz, meggyőződésem, hogy az ilyen fejlesztésre, ilyen sokoldalúságra, sőt még látványosabbra is, és a végén ilyen mértékű *elismertségre* a mi rovásírásunk is *képes és méltó*.

5. Mai formájában a *rovásírás* ---ahogy a teremben, de a társadalomban is, ha körbenézek--- eléggé "közismert", de ha megkérdezném hirtelen, hogy *hány betűből is áll?* ---- bizony furcsa válaszokat kapnék. Attól függ, mondják majd a "beavatottak", hogy hány ligatúrát alkalmazunk, (esetleg hány betűt nem írunk ki, merthogy ma a "gyorsírásos" rovásdivat járja. És *mennyi a magánhangzó meg a mássalhangzó* belőle? ---- hogy emlékeztessenek egy kissé a már az általános iskolában is tudni illett dolgokra. Hát ez a válasz sem lenne egyértelmű...

Tudniillik, a jelenlegi rovásírás-tudatnál ez a baj: *a zavarodottság*. Nem, nem a sokféle véleményre gondolok, a javaslatok változatosságára ---ez önmagában előny is lehetne---, hanem a mögötte rejlő *elvi bizonytalanságokra*. Az írás lényegével, a helyesírás elvi alapjaival és a nyelvi összefüggésekkel való tisztában nem levésre, ami mindenütt tapasztalható.

Itt, a teremben is többen viselnek olyan trikót, amelyet a rovásírás díszít s rajta a felirat: "Magyar Adorján által", sokan ismerik Forrai Sándor nagy sikerű könyvsorozatát, abban is többféle betűsor, de még három más szerzőtől való kézikönyvecske, "gyakorlati útmutató" füzetke forog közkézen, ezek még a jobbak közül; mert a cserkészek közt divatos betűsor egy "özönvíz előtti" változat (igaz, ez olyan, amit a "hivatalos" körök is elismernek és terjesztenek, forrása egyébként László Gyula híres magyarság-könyve). Pontosan ez a baj: a szerzők nem elvi megfontolásokra építettek, hanem "csak úgy", a "hagyományra" való hivatkozással. Márpedig *a hagyomány nem egységes* és a hagyományban *nincs ráció!* A hagyomány, az ismert *rovás emlékek*, de főleg a hozzájuk fűződő *magyarázatok* eleve *ellenmondásosak!* Aki pedig használni akarja őket, követi őket, nincs tudatában annak, hogy az írás (tudománya) nem egyszerűen utánzás dolga, *hanem elvi megállapodásokat*, (nyelvi) szabályokat *kell követni!*

Például a régi emlékek, még a László Gyula idézte ábécé is, nem használnak hosszú magánhangzókat. Forrai Sanyi bácsi könyveiből pedig kiolvasható, hogy a rovásírás "fénykorában" az 1500-as években ez egyáltalán nem volt divat. De ---persze--- nem volt a korabeli latinbetűs "helyesírásunkban" sem, illetve akkoriban formálódott mindez, minthogy annak elődje, a latin írás nem ismerte, de nálunk szükség volt (van) rá, s azóta meg is jelentek. A rovásírásban Magyar Adorján már a két háború között óriási lépést tett ez ügyben: bevezette az *a-á, e-é* megkülönböztetést. De a többi magánhangzóra, az *o-ó, ö-ő, u-ú, ü-ű* és *i-í* esetében nem érezte szükségességét (vagy nem mert sokat újítani?). Azóta több ábécé már tett javaslatot ezek pótlására is (Für Z., Libisch Gy., sőt ő már bevette a "zárt e"-t is, bizonyos érvelések hatására). Ma ---a reklámok(?) következtében--- a M.A.-"védjegyű" ábécé látszik a legelterjedtebbnek, s máris kész a vita: annak 34 betűje nem egyezik a többiekével, amelyek --főleg a "régieskedők"--- előszedték a múltból a "rejtélyes" *tpru--tprus* betűket is, mint tiszteletreméltó maradványokat, csak éppen nem tudják, *mi is az?* A latinbetűs írás kettősbetűiben, hál'Istennek, egyetértés van köztük, de a "vég-k" és a "köz-k", más értelmezések szerint "*mély k*" és "*magas k*"-k továbbra is *homályfokozók*. Az írás irányát, a "jobbra vagy balra tarts" kérdését ide sem veszem, annyira lényegtelennek tartom. Sokkal veszedelmesebbek az *álszabályok*: a "kötelező" (vagy "megengedett") betűvesztés, a ---többnyire--- az *e*-(félék) elhagyása, s még inkább az egyre burjánzó "ligatúrák". Ez utóbbiba még a viszonylag kiforrott és következetes Pál Balázs-féle gyakorlat is beletéved, nyilván szépségi "előnyeiért". Eme "összevonásos" iskola "legfejlettebb" változata az internetről is fogyasztható, a Libisch--Hosszú G.-féle korszerű, számítógépi feldolgozása ---(de a zavart csak jobban kavaró)--- ajánlott ábécé, amely a "rovásírás betűi" (ez 40+2 db) mellett "szabványos összevonásokat" is említ (76 db-ot). Az előbbiekből az a +2 szintén összevonás,

csak a hely miatt került a betűk közé, de az így maradt 40 között van 15 magánhangzó és 25 mássalhangzó. A magánhangzók azért páratlanok, mert a "zárt e" is megjelenik (majdnem összekeverhető a h-val); de a mássalhangzók között még ott van a "mély k". Nagy fejlődés, hogy ez utóbbi mai betűsorokból már eltűntek az "x, y, q, w" betűpróbálkozások, amelyeket nemrégiben még buzgón ajánlgattak ábécé-faragóink, noha ezeknek magyar ---rovás--- előzményeik soha nem voltak (nem is lehettek), de sokáig nem tudta őket a "megeurópaizált" szokásvilágunk nélkülözni. Összefoglalva rövidke (s egyáltalán nem teljes) szemlénket, megállapíthatjuk, hogy lassú fejlődés, *öntudatosulás(?)* észlelhető, csak kérdés, mennyire öntudatos is valójában?

Az sem segítség a kibontakozásban, hogy eme próbálkozások közül sokan ellátják "természetesen" a maguk változatát az "egységes" vagy a "szabványos(itott)", sőt "standard" jelzőkkel. Ezek csupán önkényes önreklámok, *megegyezés még* ---sajnos--- nincs a rovásírás kérdésében.

6. Nos, ebben a környezetben *bátorkodom* előállni én is egy *javaslatommal*, és megfontolás tárgyává ajánlani. Én "*polgári*" írásnak találtam elnevezni, de ez nem valami pártideológiához való tartozást kíván jelenteni, hanem ---szemben a "hagyományok" híveivel, köztük az avas pálcikafaragók felekezetével--- a mindennapi élet, a polgári élet szükségleteire (és a bevezetőben említett nemzeti szempontok szolgálatára) utalna. Ugy is mondhatnám, a XXI. század, a *jövő rovásírását indítványozom megteremteni*. Még más szóval mondván: kilépni a jelenlegi gyerekes titkosírással vagy alkalmi rejtjeles ákombákomok kihüvelykezése visszamaradt fejlődési állapotából. A *társadalmi szükségességéből* csak annyit ismételtek most meg, hogy a mai és a jövőbeli "polgári" társadalomban való helytállásunkat segítené elő ---- meglátásom szerint.

Elsődleges szempont tehát az, hogy a rovásírásunk ---némi kis "korrekció", korszerűsítés mellett--- a *hétköznapi általános* (és a *latinbetűs megszokott mellett* használható *vagylagos*, választható, "alternatív") írássá váljék. Másodlagosan pedig, hogy hathatós eszköz legyen a huszadik századi nyelvromlás további meggátlására. A hagyományokat a legmesszebbmenőkig igyekszünk tisztelni, de az elavultságot, a nehézkességet teljességgel kiküszöbölni, és könnyed, elegáns, rugalmas, fölényes ---*igazi magyar*--- *szellemi fegyverként forgatni* és büszkélkedni vele a nemzetközi műveltségi mezőnyben.

Módszerünk a következő lenne: felhasználjuk a *latinbetűs írásunk minden vívmányát* is, csakúgy mint a *rovás ismert előnyeit* ---- a magyar nyelv szellemének megfelelően (és elhagyjuk mindkét hagyomány idegen gyökerű, illetve fölösleges koloncáit). Legalább azt a fokot üsse meg, *amit latinbetűs írásunk már elért* (helyesírási elvek és gyakorlat, gyorsaság stb.) a kb. 500 éves használata során; de még inkább *azokat túlszárnyalni igyekszünk*. (1: kiegészíteni az "egy hang--egy betű" elv ma még nem létező következetességével a mássalhangzók terén, illetve 2: beépíteni azokat a *szükséges hangtani finomságokat*, amelyeket nyelvünk további működőképességének a színvonalontartása és jellegének megőrzése érdekében jobban kihangsúlyozni kívánatos lenne, vagyis a hangrendi kettősség teljességét befejezni, más szóval: a hangzóilleszkedés jelenlegi "következetlenségeit" kiküszöbölni a magánhangzók körében). Ez utóbbi többlet lenne ama másodlagos, de nem kevésbé fontos cél.

Egyelőre a meglévő "*nagybetűk*" mellé javasolnék egy "*kisbetűs*" változatot (a nagybetűk törpítése mellett némi, könnyen írhatósági és olvashatósági okból indokolt stilizálás útján), s e kettőnek a mai latin ---és görög, cirill és örmény--- írásokhoz hasonlóan a "vegyüléke" ugyanazt a látati képet adná, mint azoké, vagyis "lazább", áttekinthetőbb, felismerhetőbb olvasatot és könnyebb, gördülékenyebb írást. *Majd ---később---* ebből egy *folyóírás is kifejleszthető*, miként az szükségszerűen kifejlődött a természetes, gyakori használat közben ---eme fokozat: >>nagybetűk--kisbetűk--kötött betűk<< útján át--- a latin, cirill, az örmény és a héber írásoknál is (a görög esetében nem találkoztam ilyennel, de lehet, hogy van s csak én vagyok tájékozatlan). De a *mindennapi használathoz elengedhetetlen ez a fejlődési folyamat*, és remélem, rovásírásunk is végig tudja járni a felnőttéválás eme szakaszait.

7. Ezért írásunk alapelvei a következők:

1)) A (korszerű) magyar *rovásírás is szigorú betűírás*, egy hang--egy betű (idegen kifejezéssel: egy fonéma--egy graféma), "hasonlóan" a mai latinbetűshöz.

(Magyarázat: a "csak mássalhangzójelölő" írásrendszer (arab, héber) a mi nyelvünkre nem alkalmas nyelvészeti indokokból, amelyeket most nem sorolok végig. Ugyancsak nem használható a "tisztá" szótagírás sem, pl. a japán kana-ábécék rendje sem, remélem mindenki belátja részletes magyarázat nélkül is, hogy a mi nyelvünk nem nyílt szótagokból áll..., bár "tegzés rovó" barátunk egyszer már megörvendeztetett néhányunkat ragyogó ilyenforma ötletével, mikor is átgyömöszölte rovásbetűinket rémületes kana-ligatúrákká és még döbbenetes "hülyüsírási" újításaival. Hát inkább: akár képirást!...)

2)) Az írás *markánsan fejezze ki*, tükrözze vissza ellenben nyelvünk egyik rettentő fontos jellegzetességét, a *magánhangzóilleszkedést!*

(Azt, amit latinbetűs írásunk ---hosszú fejlődés útján--- méltányolt, de a koronát végülis nem merte rárakni, ezáltal félszeg maradt, helyesírásunk következetlensége miatt nyelvi tökéletlenség látszatát eredményezve. Pedig *csak az írás tökéletlen*, de ha sokáig hagyjuk, magával rántja gondolkozásunkat is a lejtőn. A többit a betűk tárgyalásánál.)

3)) *Az írás haladási iránya*: mint mondtam, *elvileg mindegy*, és megengedhetőnek tartom a mindkét irányú kezdést; de ---egy kis gyakorlat után--- *be fogjuk látni mindannyian*, hogy *"hagyományos" (európai) világunkban* (környezetünkben és ránk nőtt szokásainkban, köztük latinbetűs irodalmi örökségünkben) előnyösebb, rugalmasabb, összeegyeztethetőbb, tehát kényelmesebb, *kedvezőbb a balról jobbra írás!!!* Különösen az írógépes, számítógépes alkalmazásokban, meg a kétféle írás ---gyakorta kényszerű--- együttes használatakor, idegen nyelvekkel s sok idegen szóval(!) együtt, egy papíron írva őket(!). Pálcikára vésve persze más, vagy sírkőre, ott egyedi irányok is elképzelhetőek (pl. függőlegesen, mint az orhoni feliratok, de akár csigavonalúan is, ha valaki épp azt óhajtja!), de ---- azok nem: "polgári" írás!

4)) *A betűk iránya!* Most olyan fogalmat mondok, amiről egyesek talán nem is hallottak. Pedig minden írásban van betűirány, éspedig ez jelenti azt a módot, *ahogy a betűalak felépül*, a vonások egymásutánisága célszerű sorrendjét, *ahogy könnyebb is írni*. Ez az araboknál: természetesen jobbról balra, valamint lágyan, görbén; a kínainál balra fentről kezdve le vagy jobbra, s meghatározott kulcsokból, gyökjelekből összerakva, ismételve őket; a latinnál (görögnel, stb.) balról jobbra... Tehát *mindenütt* ---és nyilván nálunk is ez kell, hogy legyen!--- *a haladási irányjal egyező*.

Vagyis, ha ragaszkodik valaki a "középkori" vagy "felirati" stílushoz, akkor (pl. a M.A.-betűsorról egyezően) balra álljon az *A betű orra*, és balra-lefelé(!) a *jellemző vonások*, amelyeket vegyünk észre, hogy csakugyan arra állnak helyes(!) rovás esetén. Sőt a szépen írtban vízszintes sincs, mindegyik egy kissé előre-lefelé "lejt"... De már a mégis *inkább javasoltam* esetben azért *nálunk legyen*: >>jobbra előre--lefelé<< duktusú, vonalvezetésű! A "ma használatos" középkori betűalakok *tükörképe* szerint!

(S nem össze-vissza, mint a kezdők, a koca-rovók "írása": ahol keverik a betűirányokat, mint kisiskolás az S-et vagy N-et; azt hiszik: elég csak hátrafelé sorolni a betűket..., s ember legyen a talpán, aki eltalálja a helyes olvasási irányt, kivált ha a felismerhetőséget kihagyott betűk és összerovások is élénkítik. A kedvenc "ligatúrák" már e szempontból is kihagyandók, hisz a taláalomra, alkalomszerűen egymás szára rárótt betűelemek gyakran megfordulnak, hely hiányában illetve épp amerre ráfér. Gondoljunk csak a már említett 76+2=78 "szabványos összevonásra", hát még a nem-szabványosokra!)

A gyakorlatban ajánlható ---átmeneti--- segítség: célszerű kezdetben *a választott haladási és betűirányt* a szöveg elején megjelölni (→), vagy fordítva, ha az kell (←). (Ha többen felismerték volna korábban a betűk irányát, irányított voltát, nem készültek volna olyan esetek, hogy (pl. számítógépet alkalmazva, és bekapcsolva a "döntés" lehetőséget) "szép hanyatteső" dőltbetűket gyártottak, mint pl. a Napkelet újság ismert felirata (bár ez kézilég rajzolódott, de "igazodva" a latinbetűs környezet dőlt irányához, noha ragaszkodva ugyanakkor a "kötelező" jobbról balra rováshoz).

5)) *Az írásjelek*: természetesen *formailag igazodva* a rovásírás "szájkás" (ama rótságot tiszteletben tartó szögletes) vonalvezetéséhez ---- de főleg módosítva: a szükségleteknek, tudniillik nyelvünk igényeinek *megfelelően újraértékelve*. Ugyanis ha már elvetettük a latinbetűs ábécét, nem kötelező annak megszokott, beszűkült (illetve más nyelvek szolgálatában kialakult) jelrendszeréhez ragaszkodnunk. De erről később.

6)) (No, a csökönyösöknek: némi "ligatúrák" *esetleges* engedélyezése. Hát ha nagyon-nagyon kívánják, hagyunk egy kis örömet nekik is. De csakis nyelvi alapokon, semmi esetre sem a "grafikai lehetőségekből" kiindulva. Bizonyos hangtani, nyelvtani jelenségek jelölésére, állandó és kötelező szabályokkal, *nem a rovó kénye-kedvére!* Erről is a legvégén.)

8. No, lássuk a betűket!

Hát, lenne végülis ---összeredményben--- **48** graféma (betűjogú jel); és pedig 20 magánhangzó és 28 mássalhangzó. Ámbár *valójában ez csak 33*, és pedig 5+28 "önálló" betű, merthisz a magánhangzókra csak 5 alapalak jutna (miként a latin alapsorban: a, e, i, o, u), s ezekből vezetnők le ékezetekkel a hosszú--rövid, de a magas--mély megkülönböztetést is (miként a mai, latinbetűs magyarban is, csakhogy ezúttal "befejezettebben"). De a mássalhangzók osztálya sokkal könnyebben érthető, ezért azzal kezdjük.

E 28 mássalhangzó nem nagy újdonság a maihoz képest. Ma ---az x, y, q, w-től "megtisztított"--- *csak magyar* ábécében van összesen 40 jel (betű, betűkapcsolat: kettősbetű), és pedig 14 mgh. és 26 msh. A 26 mássalhangzó között ott van az "akadémiai" *dz* és *dzs* is, amelyeknek *nincs rovásírási elődjük* vagy megfelelőjük. Nincs persze a latinbetűs előzmények között sem elődjük, illetve korábban mindössze betűkapcsolódásnak, hangtorlódásnak értékelték őket, nem önálló hangként. Csak 1912-ben(?) "intézményesítette" őket a Magyar Tudományos Akadémia(?) illetékes osztálya, az akkori felfogásnak megfelelően önálló fonémaként, és pedig mint a *c* és a *cs* zöngés párjait. Nagy szükség erre az "átminősítésre" nem volt, hisz igen kevésbé "leterhelt", nem gyakori hangjaink, jól megvolnánk nélküle is, de hát a *nyelvészeti rendszerkényszer* ---úgy látszik--- megkívánta őket.

Vessük össze más rovás-betűsorokkal: 1)) A MA-abc 34 betűjéből 9 mgh + 25 msh, mivel a "7 magyar alpmagánhangzóból" kettőnek (*a, e*) a hosszú párját (*á, é*) is önállóvá léptette elő, így lett 9; a mássalhangzókra jut 25, közülük 1 (=egy) a homályos "vég *k*", a maradék a normális 24. Ehhez ha hozzáadnók a két "akadémiai" betűt, megkapnók ama 26-ot. 2)) A LH-abc 40(!) betűjéből már 15 esett a magánhangzókra és 25 a mássalhangzókra; az 1 (=egy) zavaró tagot ezúttal "*mély k*"-nak becézik, nélküle ismét a törzs 24-hez jutunk, s az akadémikusok itt is hiányoznak. De ha hozzácsapjuk, ismét 26-ot kapunk.

Hát csapjuk hozzájuk! Mint mondtuk korábban, amit ők szintet "kivívtak", érvük el mi is! *Faragjunk tehát* egy-egy betűalakot a *dz*-re, *dzs*-re és befogtuk vele az "Akadémia" száját: nem mondhatják tovább, hogy az övék "többet tud". Sok vizet nem fognak zavarni, mert ritkán fordulnak elő úgyis. Szeretném látni azt a délceg magyar nyelvészt, aki sok *dz*-vel kezdődő magyar szót ír majd fel a kéménybe korommal. (Tudtommal egy sincs!) Tehát a mondatkezdő "*nagy dz*" rovásbetű csak (ugyancsak) a *rendszer kedvéért* fog ott díszelni, a gyakorlatban épp oly fölösleges, mint ama ismert viccben szereplő három teljesen fölösleges dolog a világon, s nyugodtan mondhatjuk, hogy ez lesz a negyedik! A *dzs* is nemkülönben, bár vele már előfordul egy-két szókezdő eset is, igaz, oly friss jövevényszavak, amelyek nem biztos, hogy megérdemlik a rovásírással való leírás nagy kitüntetését. De hát viszontengedmény (kompromisszum) gyanánt hajlandók voltunk felvenni őket, az "akadémiaiakat" az *ősmagyar hangok (és betűk)* közé. És a rendszerkényszer így is kielégítettett. Mi *nem* "üzenünk hadat" az Akadémiának. (Mi legfeljebb lepipáljuk őket.) 26-ig tehát eljutottunk.

9. Viszont a kölcsönösség elvén mi is beiktatjuk a "*mi kedvenc*" két hangunk betűit a jogosult magyar hangok közé: a *ptr*-t és a *bdr*-t!!! (Ez lesz az a kettő, amely 28-ra emeli a tagságot.) Nem kell nagyon meglepődni! Ilyen hangok (sőt betűk is!) *vannak*, illetve *voltak a magyarban*, még nemrégiben is (sőt még inkább, mint az iménti *dz* és *dzs*)! Csak azért tűntek el, kerültek téli vagy csipkerózsika-álomba, mert latinbetűs helyesírásunk nem volt képes lejegyezni őket, s inkább elsorvasztotta, megmásította őket. Pedig még *középkori rovásbetűjük is volt!!!* Ez a két híres "bogárbetű": a "*tpu*" és a "*tprus*", amelyről nyelvtörténeti ismeretekkel nem rendelkező koca kutatóink regéket koholtak, szépeket, színeseket, csak nem igazakat!

Ezek ugyanis a "bilabiális tremuláns" (*ptr, prr, tpr*) és annak zöngés párja (*bdr, brr, dbr?*), minden bizonnyal! Amelyek bizony *régi építőkövei nyelvünknek*, mégha ritkák is, mint a szókezdő *ty* meg *ly* (meg az akadémiai *dz, dzs*). Azonban emlékezzünk csak Móricz Zsigmond önéletírására, hol lakott gyermekkorában? Hát: a "*Pthügy*" faluban (ma Prügynék írják), a Taktaközben; vagy a híres *ptrücsök* (prücsök, pücsök, trücsök, tücsök) magyar közszó. Ez utóbbi mutatja, hogy mindenféle módon próbálták pótolni, visszaadni a latin betűk közt nem létező, hiányzó magyar hangjelet. S most már megértjük, miért van a Prügyni családnévnek Tügyni változata is.

Sőt van (volt) még egy falunevünk ilyen: *Ptruksa*, szintén a Felső-Tisza táján, a csapi kanyar külső oldalán, ma Szlovákiában. Igaz, a századfordulón "megmagyarította" egy (németeszű) szolgabíró vagy mi, mert azt hitte (ó, a szimmentáli fajta!), hogy "szláv", s lett belőle bülbülszavú Szirénfalva (merthogy ez aztán olyan tyuhaj-szittyá!!!). Pedig *színmagyar falu volt* ez is, messze a nyelvhatártól s minden szláv vonatkozástól. (De immár, épp a "bűntudati magyarosításnak" köszönhetően ma "visszaszlovákosították" a "magyar Szirént" újfent a "szlovák Prukšá"-vá, de láttam már Ptruksá-nak is írva. ...Nos, így vész el, minősül át szlávva a régi magyar nyelvi anyag, és régi tudat, a *magyar öntudat és írástudás hiánya* miatt.)

No még néhány szó ezzel a hanggal: *prüntöög, prünnyög, Prüntyi* (hangutánzó szavak rovarok, kis boci és csecsemők hangjaira, kislány beceneve, elsősorban Székelyföldről, de a Felső-Tiszatájáról is), *prütyköl* (van 'kettyint' értelme is, de az iratkapcsolót is hallottam prütykölőnek becézni), *prüszköl-trüszköl-tüszköl(!)*, stb. Sőt, van még a közismert lövésznyeleti hang is: a "*prrr*", a "*gyí, gyű*" ellentétéként.

(A *ptr* hang egyébként ismerős két idegen, vagy inkább ismerős nyelvből is: az észtből és a zürjénből. A (szintén) erősen német kultúrájú észtek szintén szégyellik, letagadnak és (szintén) azt hiszik, "szláv beütés". Nem tudják, hogy nálunk is megvan. Meghát a zürjéneknél. Sőt, a zürjénből(?), ahol szintén ló-sebességváltóként él, terjed(het)ett tovább az ural-vidéki oroszba, de a kazáni tatárba is. Gondoljunk csak az orosz katonák "pürrögésére", de azért még nem feltétlenül ős-szláv, hisz orosz földön a leghíresebb kocsisok épp a zürjének és a tatárok. Viszont az erős magyar vonatkozások sem kutya,... rovásírásos emlékekkel. Mégiscsak inkább sztyeppe gyökerű szokás lesz az, miként maga az orosz lótarás is.)

És létezik ennek a hangnak egy zöngés párja is (valamivel még ritkábban, mint maga a *ptr*), éspedig: a "*bdr*". Közvetlen rovásírásos feljegyzése nincs, de valami módon mégis kétféle ilyesfajta betűt rovogattak őseink, illetve jegyeztek fel kétféle alakot is latinbetűs írástudóink, még ha nem is tudták értelmezni kellőképp, és találgatták ama másikat utólag: ..."*tprus*" ???

Hát, remélem, senki sem hiszi komolyan, hogy ez az "ó, szent szkarabeusz" óegyiptomi "imát"(?) jelentette a középmagyar korban, miként olvastam valahol nemrég. Márcsak azért is, mert azt a rusnya trágyabogarat "cserebüly"-nek írták ugyanebben a korban, ha ugyan nem éppen "ganétúró"-nak. Maga a hang él egy-két élő magyar szóban: pl. a fázáskor, *bor(r)zongáskor(!)* hallatott és *brrr*-nak leírt indulatszóban; ez bizony ama régi magyar zöngés kétajkás pergőhang. Vagy ki emlékszik közülünk Utassy József híres versére: a Züg Március-ra? Abban olvashatjuk: "...züg Március... *brong* a kardlap...". Nos, mi az a *brong*? Nemde az a hang, amikor a késpengét megpendítjük az asztallap szélén, és "*brong*", s nemkülönb a hüvelyéből előrántott kard is? De ez lappanghat a *brúgó*, meg a *brúgattyú* "hangszernevekben" is. Nem sok, ... de élő magyar valóság! Én azt hiszem, hogy eme hangok és rovásbetűk szépen összekapcsolhatók... Hát ezeket a szép magyar régiségeket fogjuk *ősi jogaikba visszahelyezni* e két hang (betű) egyenjogúsításával. (Sok "bajunk" úgysem lesz velük, mert vajmi ritkák, de *az elv az elv!*)

Kissé túl sokat foglalkoztam ezzel a két hanggal és betűvel, de meg kellett barátkoztatni a közönséget azzal a gondolattal, hogy ezek *nem szláv* és nem óegyiptomi hókuszpókuszok, hanem (elfeledett) *magyar valóságunk részei!*

Nos, ezt a két hangot javasoltam, hogy *vegyük be* (vissza!) *ősi betűsorunkba*, az eddig felgyűlt 26 mellé. Morogjon bármit is az "akadémikus" lelkűek hada. A "*tpru*"-t és *ptrücsköt* - --mint tényeket-- úgysem tudják kihazudni a lelkükből, de még a *prrr* és a *brrr* sem tagadható le; ama szabályt pedig épp ők állították fel, hogy "minden hangnak kell lennie a magyarban egy zöngés párjának" (a dz, dzs kapcsán); ---- nos, hát ha *lett dz, dzs* betűnk, *lesz bdr is!!*

10. És még néhány sort az "*eltűnő*" második *k*-nak is! Kétségtelenül van (volt) régi feljegyzéseinkben *kétféle k* rovásbetű, amelyet utóbb "szóközepi és szóvégiként" értelmesítettek (miként pl. a görög *szigmák* használatosak; de tudjuk, az arabban minden(!) betűnek van helyzettől függő alakja, olykor három is). De ez csak azért, mert az eredeti(!) értelmezést, a valóban mély és magas *k*-kat *nem tudta* a magyar azonosítani a nyelvében semmivel, illetve csak *egyetlen k-t talált!* A rovásírás története, a nemzetközi (más országbeli és nyelvi) írásemlékek bizonyítják, hogy a két alak valóban kétféle hangot jelölt (ahol tudott), illetve csak akart jelölni (ahol nem tudott). Ilyenek az "írárokon" török nyelvek, az orhoni

feliratok. De a török nyelvekben sincs eredetileg (!) kétféle *k hang*, csak az írás erőltette rájuk. Erre bizonyíték épp a modern, *latinbetűs török helyesírás*, amely az ótörök (rovásos kétféle) meg a középtörök (arabbetűs többféle!) "k"-i ellenére *is csak egyet (=k) rendszeresített* (noha simán alkalmazhatta volna a "q"-t, mint a hangtani, vagy írástani szakmunkák jelzik az ilyesmit). (Az új török helyesírás kialakításában egyébként nagy szerepük volt tanácsadóként magyar nyelvészeknek is, pl. Mészáros Gyulának is.)

Mégis, hát honnan van *a kétféle rovás-k*? A felelet egyszerű: a többféle h-t és k-kat ismerő *sémi nyelvek írásaiból!* Pl. az arabban, de az összes (sémi gyökerű) közel-keleti írásrendszer örökli ezt a vonást. Még a latin is: a *c* (=magas k) és a *q(u)* (=mély k). S hogy náluk valóban különbözött olykor, vedd össze a latin *c* fejlődésével, amely "palatalizálódott", *c-vé, cs-vé, s-sé* vált az utódnyelvekben.

De nálunk a magyar nyelvben mindennek *semmi nyoma*. Azonban a jelenség jó bizonyíték arra, hogy a közép-ázsiai ősvovás mégiscsak a Szasszanida-birodalom nyugati határvidékéről származik, a sémi nyelvek környékéről!

Ugyanez a (sémi) eredet tükröződik vissza a "*hangörökítés elve*" használatában, amikor is egy magánhangzót a mássalhangzóhoz tartozónak vesznek, s emiatt nem írják ki, hanem mindig odagondolják, odaolvassák. (S ha nem közvetlenül, hát más, pl. az indiai írások őséneke közvetítésével.) Ez a magánhangzó más nyelveknél, írásoknál, pl. az indiaiaknál, hagyományosan az "*a*", a régi rováslelkünkben pedig az "*e*", illetve az *e-félék*. De minthogy ez *ellene mond* a magyar nyelv megkívánta *magánhangzójelölésnek*, s különösen a magyarban meglévő különböző minőségű *e-hangokat elrejtene, összemosná*, s részint a kiolvasás egyértelműségét akadályozná; eme "örökség" továbbhagyományozását *nem tanácsoljuk!* Coki!!

Mássalhangzóink tehát maradnak 28-an, és kész.

11. Jöhetnek a magánhangzók! Mind a húsz!!! Merthát ebből is annyi van!

A magyar bizony egy magánhangzóban *gazdag nyelv*, szemben a környező népek nyelveivel, amelyek inkább szegények benne, még ha nem is a legfukarabbak e téren. A magyar nyelv legjellemzőbb vonása épp ---a (bőséges) *ragozó rendszere* mellett--- a sok, árnyalt magánhangzója, s azok sajátos rendszere, nevezetesen a *magánhangzóilleszkedése "magas és mély" szempontok* szerint, továbbá (másodsorban) a "hosszú és rövid" szembenállás megléte is. Ez okozza azt a meglepő sokaságát, amelyet nyelvtanaink nem is hangsúlyoznak ki eléggé. Például a fenti magas szám is kevesebbként van összeszámlálva. Kissé kiélezve úgy foglalhatjuk össze, hogy a szűkkeblű "németlelkű" helyesírás leapasztotta számontartott magánhangzóink számát 14-re (nehogy túlságosan kilógjunk krákogó-szortyogó, fakó hangvilágú környezetünkől).

A történet úgy esett, hogy a latin betűk több évszázadon át tartó meghonosítása közben, a latin nyelv és írásművészet **5(!)** árva magánhangzó-betűjéből a mi magánhangzót jelölő betűink számát ---a magyar igények szerint--- lassanként "felszaporítottuk" épp 14-re, amikor a *múlt század első felében* ez a kibontakozó folyamat *félbeszakadt*. Fellángolt ugyan egy darabig a "zárt e"-harc, de a századfordulóra csak elhalt. S hiába próbálta újra felszítani az 1950-es években Kodály Zoltán, az akadémiai nehézkesség (vagy beszariság) győzedelmeskedett, és épp a "leglethereltebb", a leggyakoribb előfordulású *e* betű ("e"-hangok!) ügye nem tisztázódott kellően. Kialakult az *írásképzés* (az írott nyelv) *eluralkodása* a beszélt nyelv felett: a hírhedt "*magyar mekegés*" látszata.

Pedig Kodály mozgalmá pontosan arról szólt, hogy az írás (máshol soknak tűnő) 14 betűje is *kevés a tényleges kiejtés visszaadására*. (Sőt, ha a ragozás rendszerének a pontos rögzítésére vállalkozunk, újabb írásbeli finomításokra volna szükségünk.) Nem akarom részleteiben felidézni a híres összecsapást, de nyelvészeink ---élükön épp azzal a Lőrinczével, akit pedig Kodály szemelt ki s állított arra a posztra, hogy végigharcolja, minthogy élete végéig nem tudott leszokni a *kétféle "e"* ejtéséről!--- az akkori politikai légkörben szembefordultak a zseniális javaslattal... és maradt a papírn nyelv. Lőrincze, bár szorgalmas nyelvész volt, nagy puhány is, magatartása átragadt az egész nyelvész-társadalmunkra, s főleg azokra, akik ezt fel sem fogták, akik *nem is ismerték* az igazi magyar kiejtést (és szegények valóban úgy beszéltek, ahogy "írva van")...

Hiába írta meg Kodály halála után egy-két bátor híve, hogy "*a zárt e él és nem hagyja magát*", azóta sajnos egy, az akadémiánál is nagyobb görény jelent meg a "harcmezőn": a

televízió, s ma már azt kell látnunk, hogy az igazi magyar kiejtés veszendőben van. Persze csak, ha nem segítünk.

1)) Nos, ebben a kérdésben én Kodály álláspontját tartom követendőnek: a zárt e-t be kell hozni a helyesírásba. Hát ha az akadémiaiba nem lehet, akkor a rovásírásba mindenképpen! Azzal úgysem foglalkozik a "hivatalos nyelvészet", szerintük olyan, hogy: "rovásírás", nincs is! Ha pedig nincs: akkor helyesírása sincs! (S valljuk meg: valóban nincs -- még!)

De a "Kodály-programot" nemcsak alapjáraton (a minimális 15. hang szintjén) tartom bevezetendőnek, hanem teljességgel! Hisz tudjuk, a magyar magánhangzók mindegyikének, mind az (eddig) elfogadott 7-nek van rövid és hosszú változata (így lett annak idején 14). Csak épp a "tizenötödiknek" nem volna?! Dehogynem: hát nemcsak a ("rövid") e-t kell szétválasztani nyílra és zártra (legyen a jelük: *ā* és *ē*), hanem a hosszú változatot is, az *é*-t is (ezeknek nincs előregyártott hosszú ékezetes alakjuk, csak kézzel tudjuk beírni: *Š* és *Ž*). Ez ugyan nehezebb feladat, mert a köznépi ejtésben ---a múlt század közepe óta biztosan--- nem él a különbség (noha ki tudjuk mondani, szoktuk is, más esetekben...), egységesen "zárt" (*é*); azért nyelvtörténeti módszerekkel szétválaszthatók ---- és máris 16-tá szaporodnak.

2)) Ám a "finomítás" nem ért véget, hisz tudjuk azt is, hogy a magyarban a "legtöbb" magánhangzónak van *magas és mély* alakja, úgymint: a--*ā* (=nyílt e), o--*ō*, u--*ū*, és persze a megfelelő hosszú párjaik (ez összesen 2x6=12 hang), "csak épp kettőnek, az e (=e) és i-nek nincs!" ---- ígymond a "tudós megállapítás", merthogy ezek "magasak" (illetve olykor: "vegyesek"). De, mi az, hogy "mind magasak" vagy sumák szóval "vegyesek"? Tévedés!

Rengeteg szavunk van ilyen: *híd*, ragozás közben *hidat, hidak, hídnak, hidas*, stb.; *víg, vígan, vigad, vígság, vidám(!), vidul* stb.; *sík, síkos, síkon, siklat, síkló, Síklósi*, stb.; *illik(!), illóolaj, illan, illatos* (bezzeg: *illik(2), illő, illem, illedelmes, illet* stb.); *szil* (=fa), *szilas, szilárd, Szilágy, Zilah...*; *bízik...*, *bír...*, *ír...*, *sír...*, *indít(!)...*, *kígyó...*, *gyík...*, *csík* és *Csik* (vármegye), stb. Számtalan további példa helyett beérem ennyivel, remélem, hallgatóimat is meggyőztem velük, hogy e szavakban *más minőségű(!)* az "i", merthogy *mély(!) ragot, képzőt, végződést* kap utána a szó. Itt nem a szó után van egy "váltás" (egy "tévedés", rendhagyás... nevezhetik még máshogyan is), hanem a szó (logikai) egységet alkot, ahol következetesen érvényesül a nyelv szabálya. Ezek az "i"-t tartalmazó szavak *mélyhangrendűek!* Viszont akkor pedig ezt illenék helyesírásunkban is jelölni, merthát "fonéma", mégha olykor ---pl. jelen kiejtési szokásaink mellett--- nem különbözik hangzásban a magas párjától. De arra is vannak nyelvészeti bizonyítékok, hogy korábban valóban mélyen is ejtették. Csakúgy, mint a török az (ékezetlen!) *ı*-t, a román az *î*-t, az orosz is az *ы*-t ma is. Ragozásunk következetessége és elvi alapja borul fel azáltal, hogy ezt a minőségi különbséget elsikkasztjuk, s lassanként *átnevelik* a magyarságot a csak magashangrendű *csiripelésre* (már vannak jelei: (koca) magyarkodók kiejtésében: "Csíkben" (a megyében), "Vígbe" (a színházba), "szilek" (ahogy az az erdészeti tanoncoknak kötelező!), stb. Pedig sok (mélyhangú) földrajznevben még *őrződik a régi ejtés*: Ippon, Csíkban, Szilban (Sopron és Somogy), Nemesvidon (Somogy) ---- ezek az igazi magyar ejtése eme neveknek! S *miért nem írjuk* (valahogy) ezt? "Csak az Isten tudja, és a Magyar Tudományos Akadémia" ---- idézhetnök *ide is* egyik zárt e-párti nyelvészünket.

De ugyanez a helyzet az e--*é* terén is! Ott is lappang egy *mély minőségű* (hajdan feltételezhetően mélyen is ejtett) változat: *méltó, hézag* (< *hij*+szak), *vékony, -ékony/ékeny* képző, *szándék, szurdék* (*szurdik, szurdok*), az *-ék* képző, pl. *szakadék*, stb., *hég, cél, cérna, béna, béka, béklyó, fékomadta(!)...* stb. Bizony fékomadta magyar (mai) helyesírás! Ezt a hangunkat is elsikkasztotta. Pedig ilyen hang is *létezik, kimondható* (is lenne), ha mi ma már nem is különböztetjük meg a magas társától. De az észben van ilyen élő "*mély e-é*", igaz, ott az *o* egy változataként tartja számon a porosz oskolában nevelkedett helyesírás: *ô--ôô*. "Jogilag" nálunk is megvan, tehát írható lenne, írunk kellene (sőt, később akár mondhatnók is!).

Mindkét "új" magyar fonéma él *rövid és hosszú* változatban, ahogy illik nálunk magyaroknál (nemcsak az észteknél). Márpedig ha még ezek az elszüllyedt hangok is kétféle tartamúak, akkor igazán jogos volt az imént a "15-dik" mellé hosszú társát is odaiktatnunk "16-dikként". S eme "újakkal" együtt *teljes a húsz* magyar fonéma. Lám, ugye, "milyen színes a mi nyelvünk?!" Hangsúlyozom, a *nyelvtani szerepük* (ragozás, és a már hivatkozott rendszerkényszer) kívánja őket. S hogy hogyan mondjuk őket? Nem mindegy (egyelőre)??! A lényeg, hogy a *nyelv lelke elővillanjon* a satnya leképezés alól. Illetve minél kevésbé legyen

satnya, minél inkább tükrözze azt a nagyszerű belső törvényszerűséget, amit rejt magában. És ---lássuk be--- semmi *fáradtságunkba nem kerül*.

Tehát maga a leírás az "*alapbetűkkel*" történhetne, kiegészítve az *ékezetekkel*. Az ékezeteket a latinbetűs írásgyakorlatunkból örökítjük át a rovásba (ahol bizony a középkorban nem volt ilyen, fejlett módszerünk). Hangjaink nyelvészeti értelemben vett *nyílásfoka ötféle*, ez megegyezik az "általában" ismert 5 magánhangzóval, tehát a latin írás betűivel, erre kerül hosszú magánhangzó esetén *egy vessző*, a hang magas párja esetén *két pont*, annak hosszú párjakor pedig *két vessző*! Újat nem kellene tanulnunk semmit, csak következetesebben jelölni, ott is, ahol eddig megfélekedtünk róla. S hogy ez "*magyar szokás*"-e? Természetesen! Ez jó *500 éves magyar* sajátosság, lassan alakult ki, s talán a huszita írásreformból gyökerezik, de eltér tőle, hisz a cseh a mássalhangzókat származtatja egymásból, a magas magánhangzókra inkább német divat lehetett (az "umlaut"), de így "kiteljesítve", *csakis magyar*. Nemzetközi írástani művekben olvashatni ezt a kifejezést: *Hungarian Umlaut*, ez a két vesszős ékezet neve, s jelzi azt, hogy *csak* a magyarra jellemző, s ha valaki át is veszi netán, magyar szokást követ. Nos, miért ne kövessük mi is ezt a magyar szokást? Igaz, némely betűnek (ö, ü, s újabban á, é) elvész ezáltal a korábbi rovásalakja. Nem baj, rováshagyományaink tele vannak betűváltozatokkal, kezdeményekkel, egyedi újítási alakokkal. Majd ezek közül kiválasztjuk azt a továbbélni alkalmas alakot, amelyre feltesszük a *szabályos ékezeteinket*, ez belefér az említettem "stilizálás" fogalmába.

12. Vagyis eme "újítás" (helyesebben: *igazítás*) a hétköznapiok számára *csak formai*. Egy kis odafigyelés, még csak "ész sem kell hozzá", tehát semmi valós okuk nincs még a nyelvészeknek sem, hogy igazán tiltakozzanak miatta (... és közben, figyeljük csak, mily bőséggel bukkannak fel élő társalgásunkban a *mély i-s* szavak! Mennyire nyelvünk élő alkotóelemei! S ezt szeretné "gleichsoltolni" a fakezú, igénytelen "németutánzó" akadémikus helyesírás!) Most nem térek ki arra ---idő illetve hely hiányában---, hogy bemutassam, mennyire pusztul nyelvünk alélt ősi szelleme azáltal, hogy ezt az alapvető jellegzetességét, a magas--mély hangok szembenállását (egyelőre részlegesen: 40 %-osan), de veszni hagyjuk. Az a sok "megmagyarázhatatlan" ragozási "kivétel", "szabálytalanság" mind-mind eme "titkos" (eltitkolt) szabályok jelzetlenségéből fakad.

Dehát *mi akadály* annak, hogy ezt a *létező szabályt* felszínre is hozzuk? Semmi, a *rovásírás használata mezején semmi*. Csak az öntudatnélküliség, a nyelv lelkének nemismerése, a magyar jellemző vonások elsorvasztása és a sivár, igénytelen (nyelvi) környezetbe való beolvadás hagyása.

Egyedüli ---átmeneti--- nehézség nem is a "mélyek" megkülönböztetése lesz a magasaktól, akár az *e*, akár az *i* esetében, hanem a *magas e-félék* szétválasztása nyílra--zártra. Merthogy már Kodály korában is a nyelvterület 25 %-ában egybemosódott, s azóta a televíziós "köznyelv" (a papír utáni ejtés) még jobban előre tört. (Három fő ilyen, "mekegő" góc van: Tiszántúlnak és Erdélynek az északi fele, és a "budapesti átlag".) Az ittenieknek tényleg újra meg kellene tanulniuk a helyes magyar kiejtést, a többieknek csak jobban odafigyelni és tudatosítaniuk. A "*szabályba foglalás*" gyerekjáték: a toldalékokban mindig a mély párhoz való hasonlítás a mértékadó: ahol az "e"-nek *a* a mély párja, ott "*nyílt e*" lesz, ahol *o-e* alak bukkán fel, az a "*zárt e*" (s amelynél egy füst alatt a magas-mély szétválasztás is elvégezhető). Töszavakban kissé(!) nehezebb, ott meg kell tanulni. És valamivel nehezebb (nyelvészeti előkészítést kíván, dehát az is elvégezhető) a hosszú-nyílt elkülönítése a hosszú-zárttól (mivel ez valóban 200, de helyenként már annál is több éve összemosódott, az ejtésben persze). De "helyesírási szótárral" megoldható.

"*Zárt e-s szótár*" pedig már meg is jelent egy-kettő. Magánkiadásban "természetesen", mert a hivatalos nyelvészet csak ímmel-ámmal szeret foglalkozni vele. A legmegbízhatóbb a Kodály-szabály, az ő népdalleírásai szinte hibátlanok (ahol eltérés van a "várhatótól", ott már az énekes is bizonytalankodott). Igen tiszteletreméltó tett volt egy *bicskei kezdeményezés*, amely nemrég összeállította sok "e"-s szavunk kiejtési szótárát (*nem a hivatalos "Kiejtési szótár"*!), mert az *betűejtető*!!), kár, hogy ebbe is több hiba belecsúszott (következetlenségei épp a nyelvész segítségtől származnak), azonban a szándéka és alkotása értékelendő, és ---javítás után--- folytatandó, sőt javaslom a fentebbi teljesebb szempont szellemében. Még megemlítem, hogy a nyelvészeti munkákban sok becses adat szerepel, ezek kigyűjtendők és felhasználandók (bár a tiszántúliak próbálkozásai megbízhatatlanok, és a régiségből is három jeles hazánkfiának sem sikerült: Heltai G., Verseghy és Kriza J., *tőlük ne tanuljunk e téren*, ők

is együttvélegnek a tájékozatlanokkal). Ámbár *most csak az elvről* van szó, a gyakorlat úgys egy kis késéssel fogja követni az elhatározásunkat.

13. Minthogy az anyag nagy és még ezer példát lehetne hozni, még soká folytathatnám az alapos kifejtést, máris úgy érzem, hogy óriási falatot ragadtam meg. Ezért sok részletkérdésre nem fogok kitérni. Nem magyarázom meg azokat a szóbahozott *stilizálási* kérdéseket, amelyek szükségszerűen fel fognak merülni az írhatóság--olvashatóság olajozottabbá tételében.

Külön érdekes téma lehetne az *írásjelek "reformja"* is, a stilizálás mellett, illetve azzal egy időben, hisz, amikor betűket újítunk meg, jó alkalom nyílik arra is, hogy azokat is felülvizsgáljuk. Főleg a kérdőjel és felkiáltójel használatát lenne érdemes szabályozni, elsősorban a mellékmondati esetekben és tanulni más írásrendszerek szellemesebb fogásaiból (pl. az örmény ügyes hangsúly- és kérdőjelhasználatát említem meg tanulmányozás végett!).

Az "új" betűk úgys sok *árnyalati finomságot* megoldanak maguktól is, pl. a ma gyakori "azonos alakú szavaink" önmaguktól "szétválhatnak" más-más írásúra a zárt és nyílt "e" írásban is való megkülönböztetése által (pl. a *sejt* ige múlt ideje és műveltető alakjai, a ma "egységes": *sejtettem* szóképben, vagy a "mentek" és a "mindennek" szavak, szóalakok...).

Átugrom, ki kell hagynom azt is, hogy hol és hogyan látok lehetőséget *esetleges betűkötések* ---formai okok miatt szóbahozható--- bevezetésére.

De még utolsóul egy *fontos szempontot* épp csak említésképpen kihangsúlyozok. A *japán* helyesírásnak van egy oly érdekes szabálya, hogy kínaijeleket használ az írásban előjövő fogalmak rögzítésére, hozzá a szótest olykor megkívánt jelzését, és a ragozást(!), amelyben különbözik a kínaitól, az erre a célra kifejlesztett ("nemzeti") hiragana-szótagjelekkel írja, de a közben előforduló idegen, főleg angol szavakat (és állathangokat) egy másik segéd-ábécével, a katakana-szótagjelekkel jegyzi le. Vagyis az átlagos japán szöveg három betűrendszer együttes keveréke.

Nos, *tanuljunk nemzeti öntudatot* a japánoktól: *Rovásírással csakis magyar szavakat írjunk le!* Ha mégis használunk, idézünk (vagy "kell", mert ---még--- nincs rá magyar szó) *idegen* szavakat, neveket(!), azokat írjuk közéjük, a rovásjelek között latin betűkkel (göröggel, cirillel, idegennel, stb.). Így egy-kettőre elválik a magyar a befurakodott idegentől. Láthatjuk magunk is, mennyire van teleszórva nyelvünk idegen szavakkal (tudományos szövegben ez persze nem is nagy hiba: ott a más nyelvek ismeretével dicsekedhetünk is...). Ellenőrizhetjük magunkat, mennyire "tisztá" a stílusunk (az *irályunk!* ugye?)... Valamint: nem kell kitalálnunk bonyolult helyesírási szabályokat az idegen nevek, szavak átírására! Pl.: "hogyan írjuk le a rovásírásban Shakespeare nevét? Így-e, vagy: Sékszpir-nek?..." Hát úgy, *ahogy!* Csak *közéje* a magyar rovásnak! Vagy, még-idegenebb betűk esetén nyugodtan megörökölhettük a jelenlegi latinbetűs átírást! *Ezért is(!)* lesz jobb a *balról kezdés szokása* a polgári (újság, tudományos, kereskedelmi) célok esetén. Persze, aki fejfára akarja vésni apja (magyar!) nevét, annak nincs ilyen gondja! Kivéve, akit *Traitzigfritzig*-nak, vagy valami *...sch...-snak* hívnak, meg *Jacqueline*-nak, az bajban lenne... (De talán *épp* eszébe fog jutni megmagyarítania...) No és, azért a *hangutánzó* szavakat *mi(!)* nyugodtan írjuk csak rovással, ebben különbözhetünk a japánoktól. Márcsak azért is, mert a sok *hangutánzó ige* (pl. állathangból), indulatszó, hangulatfestő szó amúgy is a *magyar nyelvnek erénye* (és nem idegenek töle)!.....

14. Gyorsan be kell fejeznem, időm végére érve. A kihagyottakra, bízom benne, kerül majd alkalmam máskor. Most pedig remélem, hogy javaslatom eljut oda, ahova szánom, a magyarul gondolkodó és érző felelős értelmiséghez. És, hogy a *rovásírás valóban igazi nyelvrögzítő, nyelvmegőrző segédeszköze lesz nemzeti kultúránknak*. A **lényeg** most nem is a *rovásbetűk* alakjában, szépségében, régiségében való gyönyörködés volt, hanem a *miértjüknek és a nyelvhez való hűségüknek a lelkünkbe minél mélyebben való belevésése*.

Bízom benne, hogy *lesznek, akik megértették mondanivalómat*.

=====